

ORGANIZACIJA I FUNKCIONISANJE INSTITUCIJA PRAVNE POMOĆI I ZAŠTITE U REPUBLICI SRPSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI

I. UVODNO I METODOLOŠKO ODREĐIVANJE ISTRAŽIVANJA

1. Uvod u oblast istraživanja problema pravne zaštite ljudi

Od postanka ljudskog roda, a naročito od vremena kada se čovjek vidno izdvojio iz biološke zajednice kao razumno biće (*homo sapiens*), pa sve do danas, postoji svijest o potrebi postojanja i zaštite prava čovjeka. Istovremeno postoji i shvatanje i svijest da su prava čovjeka stalno narušavana, ali i da se mora pronaći i pružiti zaštita tim pravima, odnosno pružiti zaštita čovjeku. Pronaći i vršiti zaštitu bila je stalna preokupacija ljudi, jer su im svakodnevno i trajno prijetile dvije sile (opasnosti). Prva sila bile su prirodne pojave, a druga sila društvene pojave (država, pleme, rod, grupe ili pojedinci).

Prirodne pojave svojim silama, čudima i tajnovitošću ugrožavale su ljude. Oni su se plašili prirodnih pojava jer ih nisu znali objasniti, pa saglasno tome nisu imali nikakve mehanizme zaštite. Tako su strah i neznanje stvorili vjerovanje, magiju pa i religiju. Sve se to dešavalo je su ljudi malo znali i malo imali. Siromaštvo, neznanje i nizak nivo svijesti bili su limitirajući faktori. Ali, vremenom je, ipak, ali postepeno krenulo nabolje.

Društvene pojave, kao sile, dugo su egzistirale u nekoj formi (pojedinci-vođe, rod, pleme, država), koje ljudi nisu dovoljno shvatali i razumjeli. Oni su shvatali da je neki vođa *pater familias*, ili druga vrsta sile, predodređen, od Boga dat i da mu je sve dozvoljeno. To shvatanje možda sa malim izmjenama nastavljeno je i onda kada se javila država pa su i za nju smatrali da je od Boga data (*De Civitas dei*), a šef države da je božiji izaslanik. Dakle, ljudi nisu bili svjesni uloge države, ali ni svoje uloge.

U takvim okolnostima ljudi su dugo bili uvjerenja da sve što im se dešava da tako mora biti i da je zaštita bilo koje vrste skoro i nemoguća.

Međutim, vremenom su se formirali oblici čovjekove zaštite. Prva je bila lična zaštita, svako se štitio kako je znao i umio, druga je božija zaštita koja se osjećala kao "**nevidljiva sila i ruka**", treća je zaštita koja dolazi od društvene organizacije (roda, plemena i države), i na koncu pravna zaštita koja se počela razvijati prije dvije hiljade godina i traje sve do danas.

Osnovni zahtjev svih vrsta i oblika zaštite je zaštita dva prava čovjeka, a to su lična i imovinska prava.

Od prvih početaka organizovanog društva pa sve do današnjeg dana pokazalo se da su prava i obaveze, pa i slobode izloženi nepoštovanju i neizvršavanju, ustvari ugroženi su. Trebalo je iznaći forme i mehanizme kako zaštite ljudi od organizovanih formi - države i institucija i zaštite ljudi od drugih ljudi, kako i ko treba pravno da štiti jedne od nepravde drugih. Da li je to, generalno uzevši, država, šef države, izvršni organi - egzekutiva, crkva, Bog ili ma ko drugi. Navedeni globalni nosioci zaštite, pokazalo se to kroz istoriju, nisu mogli objektivno i za svakog pojedinca da pruže zaštitu i urade ono što je konkretno trebalo - što je pravedno ili ono što je po zakonu.

Nije se znalo šta je to univerzalna vrijednost svakog čovjeka koja se mora štiti, niti su postojali standardi - isti za sve - niti su postojali mehanizmi za zaštitu. U tom smjeru da se nešto riješi ljudi su stvorili i izmišljali razna pravila, a najgenijalniji čovječiji izum bio je zakon kojim se oblikuje opšta volja vladajuće klase, ali koja je najčešće i opšta volja jednaka za sve (erga omnes) i ona se proglašava pravednom. "Zakon je slobodan i svečan izraz opšte volje, on je isti za sve, bilo da štiti, bilo da kažnjava, on može da naredi samo ono što je pravično i korisno za društvo, on može da zabrani samo ono što mu šteti".¹ Zakon može biti dobar ili loš, ali je zakon i mora se primjenjivati dok ga nadležni organ ne ukine ili promijeni. Drugi važan korak u društvu bio je shvatanje da zakon može tumačiti i mjeriti pravdu prema zakonu samo stručan čovjek, poznavalac zakona i objektivne situacije i stanje duha društva, odnosno institucija namijenjenih kao mehanizam za zaštitu. Tako su se izdiferencirale institucije (sudovi, tužilaštva, pravobranilaštva, ombudsmeni, advokature, kancelarije za pružanje pravne pomoći i dr.), za pravnu zaštitu, pomoć, kontrolu, pravo, pravdu i pravednost. U institucijama su radili i pružali pravnu pomoć i zaštitu sudije, advokati, ombudsmeni, pravobranioci, pravnici.

2. Predmet istraživanja i formulisanje problema

Odavno su teoretičari utvrdili, a istraživači i analitičari potvrdili da je izborom i formulisanjem teme već načelno određen predmet rada i formulisan problem, odnosno formulisanje problema istraživanja već je utvrđeno određivanjem naslova teme.² Ovaj prvi korak (utvrđivanje predmeta i teme) koji se čini u namjeri da se izvrši istraživanje i napiše rad, predstavlja značajnu fazu istraživanja. On je condicio sine qua non uspješnog početka i završetka rada. Prihvatajući i slijedeći takva shvatanja provjerena u praksi utvrdili smo da je predmet našeg rada "Organizacija i funkcionisanje institucija pravne pomoći i zaštite u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini".

¹ Deklaracija o pravima i dužnostima čovjeka i građanina, član 7. Ustava Francuske iz 1791. godine (prema knjizi: Zakon i zakonitosti autora akademika Miodraga Jovičića, Beograd, 1977, str. 8).

² Dr Radomir Lukić: Metodologija prava, Sabrana dela, Beograd, 1977. god. str 44-45.